

NOOD BREEKT GRONDRECHT? VACCINATIEDWANG IS ONAANVAARDBAAR

[RECHTSTAAT](#) [ONGELIJKHEID](#) [GEZONDHEID](#)

18 nov 2021 · leestijd 5 minuten

Medio oktober stelde Maurice van den Bosch, bestuursvoorzitter van het OLVG, een vraag aan zijn LinkedIn-volgers die viraal ging op social media: “Wat vindt en doet u zelf als dit in Nederland zou gebeuren?” Premier Trudeau had net aangekondigd dat Canadese ongevaccineerde ambtenaren vanaf 15 november onbetaald op non-actief worden gezet.

OPINIE

Martijntje Smits

Techniekfilosoof en lid van De Vierde Golf, een collectief dat streeft naar een crisisbestendige democratie.

Robert Vernooy

Schrijver, onafhankelijk onderzoeker en lid van De Vierde Golf.

Veel mensen reageerden ongelovig; in Nederland was zo iets ondenkbaar. Sommigen meenden zelfs dat het bericht over Trudeau afkomstig was van een nepaccount. Maar amper drie weken later kwam Hubert Bruls, voorzitter van het Veiligheidsberaad, met eenzelfde voorstel. In het tv-programma Buitenhof pleitte hij voor een coronapas als voorwaarde voor toegang tot de werkvloer.

Al de volgende dag steunden het kabinet en twee grote werkgeversorganisaties dat voorstel. Het OLVG gaf diezelfde dag een duidelijk antwoord op de vraag van haar directeur. Het was vóór vaccineren maar tegen een vaccinatiebewijs op de werkvloer: “Vaccinatie is een recht, geen plicht”.

Op dit moment onderzoekt het demissionaire kabinet een wetswijziging om het werkgevers mogelijk te maken hun werknemers om een CTB (coronapas) te vragen. Tegelijk wordt ingezet op brede invoering van het zogenaamde 2G-systeem (alleen toegang tot werk of publieke ruimten voor gevaccineerden of genezen verklaarden). Burgers en deskundigen

blijken intussen diep verdeeld over noodzaak, effectiviteit en rechtvaardigheid van coronatoegangsbewijzen. Dat was al zo, maar tot nu toe was er nog een beperkte keuzevrijheid. Met de coronapas op het werk verandert vaccinatiedrang in dwang, want wie niet werkt, zal niet eten.

Het betekent dat de overheid iedereen die niet gehoorzaamt aan haar gebod met een QR-code kan marginaliseren. Daarmee krijgt die overheid in één klap een uitzonderlijke macht, want burgers kunnen nu gestraft worden met uitsluiting van het maatschappelijk verkeer of werk zonder dat er een rechter aan te pas komt – een voor Nederland ongekennde situatie.

“ Met de coronapas op het werk kan de overheid burgers straffen met uitsluiting zonder tussenkomst van een rechter ”

Bovendien is het twijfelachtig of deze maatregel bijdraagt tot het doel, verlichting van de druk op de IC's. Waarom zou je ongevaccineerden uitsluiten als gevaccineerden ook corona kunnen overdragen? En waarom zouden we er niet bij iedereen, zowel gevaccineerden als ongevaccineerden, op kunnen vertrouwen dat ze bij klachten thuisblijven en zich laten testen?

De argumenten buitelen over elkaar, maar er doemt een duidelijk patroon op. Aan de ene kant zien we critici zoals Van den Bosch een beroep doen op grondrechten zoals gelijke behandeling, vrijheid van samenkomst, (medische) privacy en de onschendbaarheid van het lichaam. Aan de andere kant voeren bestuurders als Bruls steeds het utilitaire argument aan dat het doel de middelen heiligt, ook als daarvoor principes moeten wijken. Sinds de coronacrisis hebben grondrechten het telkens afgelegd tegen dit utilitaire argument. Veiligheid zou zwaarder wegen dan vrijheid. 'Nood breekt wet.'

Is dit terecht? Niet zonder democratische deliberatie. Dat dit een noodtoestand is, lijkt misschien evident. Maar wat die nood precies is en hoe groot die is, is niet eenduidig of objectief meetbaar. Daarover kan men sterk van mening verschillen, zoals blijkt uit al meer dan anderhalf jaar woedende maatschappelijke en wetenschappelijke strijd over de aard en de ernst van de coronacrisis. Je beroepen op een noodtoestand is dus een politieke keuze.

Een aanverwante vraag is hoe lang je überhaupt van nood kunt spreken. Zolang er geen harde criteria en geen maximale termijn aan worden gesteld, is een noodtoestand in principe permanent. In autoritaire regimes is het afkondigen van de noodtoestand een geliefde manier om de staat meer bevoegdheden te geven. Zou het kunnen dat wij naar zo'n regime aan het afglijden zijn?

Verbazend is ook het tempo waarmee in die veronderstelde noodtoestand nieuwe maatregelen steeds worden doorgevoerd. Het parlement krijgt daarbij nauwelijks de tijd, soms maar een paar uur, voor de noodzakelijke deliberatie. Die tijdsduur lijkt volkomen ontoereikend om de verschillende zienswijzen en alternatieven goed te bestuderen en een uitweg te vinden uit de ingewikkelde dilemma's.

“ Juist in tijden van nood moeten grondrechten onze burgerlijke vrijheden waarborgen ”

Bij de besluitvorming over coronamaatregelen zijn grondrechten herhaaldelijk zonder duidelijk doel of voorwaarden opgeschort, met instemming van het parlement. Daarmee begeeft het parlement zich op een hellend vlak, dat veel politici lijken te onderschatten. *Juist* in tijden van nood moeten grondrechten onze burgerlijke vrijheden waarborgen; in voorspoedige tijden komen ze namelijk niet snel in het geding.

Wie die grondrechten opschort, levert de liberale democratie over aan bestuurlijke willekeur. Grondrechten zijn het morele fundament van onze samenleving, dat de ruimte schept voor verschillende perspectieven; bijvoorbeeld over de vraag of er inderdaad sprake is van een noodtoestand. Als je daaraan tornt, stort het bouwwerk van die samenleving in.

Het is dan ook betreurenswaardig dat zo veel van onze medeburgers, ook ter linkerkant, grondrechten eerder lijken te zien als het behang dan als het fundament van onze samenleving. Zij lijken niet in de maatregelen mee te gaan uit sociale of morele overwegingen, maar vooral uit angst en praktisch belang. Zij willen gewoon weer door met hun leven, wat best begrijpelijk is, maar ook enigszins kortzichtig.

Wij vonden invoering van het CTB al onaanvaardbaar. Omdat alleen ongevaccineerden zich moesten laten testen, leidde dat tot medische discriminatie – we zouden geen ander woord daarvoor weten. Het zou zowel eerlijker als medisch effectiever zijn als iedereen zich zou laten testen, wat de ChristenUnie als alternatief heeft voorgesteld.

De uitbreiding van het CTB tot de werkvloer en de invoering van een 2G-maatregel (waarbij zelfs een negatief testresultaat niet meer als toegangsbewijs geaccepteerd zal worden), zullen de samenleving nog verder verdelen en het onderlinge wantrouwen voeden. En als de ondercapaciteit in de zorg werkelijk het probleem is, waarom heeft de overheid die zorg dan helemaal niet uitgebreid? Daar had zij immers meer dan twintig maanden de tijd voor.

De blik moet niet vernauwd tot al dan niet verlossende vaccins, maar verruimd naar de systeemfouten in ons zorgstelsel dat bij een gewone griepgolf al overbelast raakt. De discussie zou niet moeten gaan over cijfers en grafieken maar over de waarden volgens welke wij met elkaar samen willen leven. Binnen die discussie moet ruimte zijn voor benaderingen die niet ten koste gaan van grondrechten en waarbij andersdenkende medeburgers niet worden uitgesloten.

Een eerdere versie van dit opiniestuk verscheen op 11 november 2021 in dagblad Trouw met de titel [Met een coronapas op het werk verandert drang in dwang](#)